

Kurkistus pimeään

• Dokumenttiohjaaja Joshua Oppenheimer antaa murhaajille puheenvuoron & tulee samalla vapauttaneeksi Indonesian vaikenemisen kulttuurista.

INDONESIALAINEN taan mahdollisimman vähällä harmaahuksinen mies esittelee videolla rautalangan kanssa, kuinka kommunisti tape-

soitkulla. Mies on Anwar Congo, joka tappoi Indonesiassa satoja ihmisiä vuoden 1965 kommunistinvastaisessa kampanjassa.

Kyseessä on yhdysvaltalaisen Joshua Oppenheimerin dokumenttielokuva *The Act of Killing*, joka nähdään Suomessa ensimmäistä kertaa Rakkautta & anarkia -elokuva festivaaleilla.

Oppenheimer alkoi kuvata 2000-luvun alussa indonesialaisia, jotka työskentelivät viljelmillä. Huonoista työoloista huolimatta työntekijät eivät uskaltaneet liittyä ammattiliittoon, koska pelkäsivät leimautuvansa kommunisteiksi.

Työntekijät, joista monet olivat vuonna 1965 murhattujen lapsia ja lapsenlapsia, pyysivät ohjaajaa kurkistamaan vaikenemisen verhon taakse ja selvittämään, mitä kaikkea kommunistivainoissa tapahtui.

VUONNA 2003 Oppenheimer palasi Indonesiaan ja ryhtyi purkamaan vyyhteä. Hän huomasi, että teloituksiin ja kidutuksiin osallistuneet innostuivat kertomaan tapahtumista vapautuneesti, jopa innostuneesti.

”Monet halusivat tuoda kuvuksiin mukaan ystävänsä esittämään uhria, tai viidakkoveitsen rekvisiitaksi. Tappajien kertomat tarinat olivat jopa pelottavampia kuin uhrien. Tuntui kuin olisin Saksassa 40 vuotta holokaustin jälkeen ja natsit olisivat edelleen vallassa”, Oppenheimer kertoo.

Kun Anwar Congo ja hänen ystävänsä kerskailevat dokumentissa kukin vuorollaan miten kommunisteja teloitettiin, tuntuu kuin kurkistaisi äärimmäiseen pimeyteen. Alkuun he eivät osoita mitään katumusta.

Samalla kun Oppenheimer selvitti, mitä vuonna 1965 oli tapahtunut, hän päätyi kuvaamaan nyky-Indonesian yhteiskuntaa.

”Teloittajat kutsuivat minut paikkoihin, joissa he olivat tappa-

tumista iloiseen ja kerskailevaan sävyyn. Halusin saada selville, miksi he halusivat kerskailla ja tulla nähdyiksi”, Oppenheimer sanoo.

Oppenheimer haastatteli kymmeniä teloituksiin osallistuneita ja eteni hiljalleen ravintoketjussa ylöspäin. Dokumentin päähenkilö Anwar Congo oli hänen 44:s haastateltavansa. Oppenheimerin mukaan Indonesia on täynnä anwareita.

”Hetimit ensimmäisellä kuvauskerralla Anwar vei meidät talon katolle ja esitteli, miten hän kuristi rautalangalla ihmisiä”, Oppenheimer kertoo.

NÄIN ÄÄRIMMÄISEN elokuvan tekeminen vaati tekijöiltä moraalista ja eettistä pohdintaa. Oppenheimer kertoo joutuneensa usein tilanteisiin, joissa joutui käymään läpi dokumentin oikeutuksen, punnitsemaan kuvauksiin

”Taide ei muuta mitään. Kunnes se muuttaa.”

osallistuneiden turvallisuutta ja henkistä hyvinvointia. Yhdessä kohtauksessa kaksi gangsteria kulkee paikallisella torilla ja kiristää kiinalaistaustaisilta kauppiailta suojelurahaa.

”En voinut hyväksyä kuvaamista, koska en halunnut antaa näille kiristäjille kameraryhmää tukemaan heidän toimintaansa. Paikallinen kuvausryhmäni kuitenkin vaati minua kuvaamaan, sillä kiristäminen on arkipäivää.”

”Lopulta päätin kuvata tilanteen, mutta kävin kuvauksen jäl-

keen kertomassa jokaiselle myyjälle mistä oli kyse ja maksoin heille suojelurahat takaisin. Siitä tuli kallis kuvauspäivä edullisella torilla”, Oppenheimer kertoo.

Indosian verinen historia vaikeuttaa yksittäistapaukselta. Oppenheimerin mukaan kyse on globaalista ilmiöstä. Syypäitä ovat länsimaat, jotka esimerkiksi Indonesiassa tukivat sotilasjuntaa ja katsoivat teurastusta läpi sormiensa.

”Me olemme siirtäneet fasismin etelään. Kaikki ostamamme tuotteet paidoista läppäreihin on tuotettu paikoissa, joissa on poliittista väkivaltaa, rikolliset nostettu valtaan ja hallitukset johtavat pelolla. Yhdenkään tuotteen hintalappuun ei ole laskettu inhimillistä kärsimystä.”

KYSYN Oppenheimerilta näekö hän itsensä jonkin sortin aktivistina. Hän vastaa kieltävästi, mutta pitelee samalla kädessään *Tempo*-lehteä. Se on yksi Indonesian merkittävimmistä viikkolehdistä.

Dokumentin julkaisun jälkeen ilmestynyt numero on kaksi kertaa paksumpi kuin normaalisti. Siinä on 75 sivua todistajanlausuntoja 1960-luvun teloituksista. Dokumentin avulla vaikenemisen muuri on Indonesiassa purkautunut. Myös Anwar Congo joutui kohtamaan teloitukset uudestaan.

”Keskustelin tästä lehdestä dokumentin tuottajan Werner Herzogin kanssa. Hän sanoi, että taide ei muuta mitään. Pienen tauon jälkeen Herzog lisäsi: kunnes se muuttaa”, Oppenheimer sanoo.

JARI HANSKA

Joshua Oppenheimer: *The Act of Killing* Helsingin Rakkautta & Anarkia -festivaaleilla 22.9. Muut esityksajat hiff.fi.

KORVAT MURHAAJILLE. Joshua Oppenheimerin dokumentti avasi keskustelun Indonesian vaietuista teloituksista.